

KALBA IR GALIA. KALBOS REDAKTORIŲ SAVIMONĖ IR VAIDMUO KALBOS STANDARTIZAVIMO LAUKE

EGLĖ JANKAUSKAITĖ

Lietuvių kalbos institutas
Sociolingvistikos centras

ISSN 1392-0588 (spausdintas)
ISSN 2335-8769 (internetinis)
<https://doi.org/10.7220/2335-8769.75.2>
2021. 75

SANTRAUKA. Šiame straipsnyje tiriama, kaip veikia galios santykiai kalbos standartizavimo lauke. Pasitelkiant Michaelio Foucault ir Pierre'o Bourdieu teorijas apie galią, analizuojama, kokie galios santykiai ryškėja teoriniuose sociolingvistų veikaluose apie kalbos standartizavimą ir analizuojami interviu su lietuvių kalbos redaktoriais.

Tyrimas parodo, kad, kitaip nei randama angliškai kalbančių šalių tyrimuose, kur galiai įgyti reikia tiek išsilavinimo apskritai, tiek specifinių su kalba susijusių žinių ir įgūdžių, Lietuvoje galią kurti žinojimą, kokia kalba yra „gera“, užtikrina tik aukštasis lingvistinis išsilavinimas ir priklausymas kalbos institucijai.

RAKTAŽODŽIAI: galia, Michel Foucault, Pierre Bourdieu, kalbos standartizavimas, kalbos redaktorių vaidmuo, kalbos redagavimas.

IVADAS

Remiantis Michaelio Foucault disciplinuojančios galios ir Pierre'o Bourdieu simbolinės galios teorijomis, šiame straipsnyje iš galios perspektyvos analizuojamas kalbos standartizavimo laukas. Pirmiausia aptariama, kokius veikėjus, jų statusą ir santykius identifikuoja keli žinomi sociolingvistikos teoretikai, o tada pristatoma nedidelė atvejo studija apie lietuvių kalbos redaktorius kaip galios lauko dalyvius. Anglakalbių bendruomenių tyrimuose redaktoriai laikomi savo darbdavių politikos vykdytojais (žr.: Curzan 2014; Riley 2007), kita vertus, literatūroje galima aptikti ir nuostatą, kad redaktoriai yra kone svarbiausi kalbos standartizavimo proceso veikėjai (Joseph 1987: 115). Taip pat redaktoriai aptariami negimtakalbių autorių kompetencijos kontekste. Teigiama, kad tokių autorių kalba yra redaguojama griežčiau (žr. Hartse, Kubota 2014). Lietuviškų tyrimų apie redaktorius taip pat esama – neseniai pasirodė nauja studija, kurioje aptariamas redaktorių požiūris į kalbą (Girčienė 2019), taip pat apie redaktorius, kaip kalbos normintojų tarpininkus, tyrinėjama kalbos normintojų galią, užsimena Nijolė Keršytė (2016: 66, 103), o Loreta Vaicekauskienė teigia, kad Lietuvos redaktoriai, baimindamiesi Valstybinės kalbos

inspekcijos, taisy tekstų kalbą griežčiau nei privaloma (Vaicekauskienė 2016: 254). Vis dėlto plačiau galia ir redaktoriaus vaidmuo kitų kalbos standartizavimo lauko veikėjų atžvilgiu netirta. Šiuo straipsniu norima atidžiau pažvelgti šį lauką ir atskleisti, kaip jame veikia galios santykiai. Toks žvilgsnis leistų papildyti kalbos standartizavimo ideologijos studijas ir kartu atvertų erdvę kritiškiems socialiniams diskursams (Rojo 2017).

Straipsnyje sujungiamos teorinės Bourdieu ir Foucault prieigos. Toks būdas kombinuoti šių dviejų kultūros teoretikų sąvokas taikomas ir kitų mokslininkų (plg. Ingl 1997 seksualumo raidos Airijoje ar Schlosser 2012 kalėjimų tyrimus).

Pirmas šio tyrimo žingsnis – identifikuoti Foucault ir Bourdieu išskirtus galios santykių elementus ir sudaryti tam tikrą teorinį karkasą galios santykiams kalbos standartizavimo lauke tirti. Naudojantis juo atliekama kelių klasikinių sociolingvistikos veikalų, aptariančių galios santykius, analizė. Ji skirta nustatyti, kokie galios santykiai veikia vakarietiškuose kalbos standartizavimo laukuose – kas ir dėl kokių priežasčių, kokiose situacijose yra įvardijami kaip galingieji, o kas – kaip subordinuojamieji, kaip šie vaidmenys kinta. Ir, galiausiai, naudojantis tuo pačiu teoriniu karkasu analizuojami keletas interviu su lietuvių kalbos redaktoriais. Siekiama atskleisti, kokie yra lietuvių kalbos redaktorių galios santykiai su kitais šio lauko agentais, pirmiausia – redaguojamais autoriais.

Tyrimo pagrindas – pusiau struktūruoti kokybiniai interviu su įvairių didžiųjų Lietuvos miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdoje ir Šiauliuose) leidyklose dirbančiais ar dirbusiais redaktoriais. Informantai pasirinkti kreipiantis į tas leidyklas, kurios, remiantis Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos statistika, per 2017–2018 metus išleido bent 40 leidinių (žr. Markevičienė ir Tamulynienė 2018; 2019). Tokių buvo 29. Iš jų buvo atrinktos tos, kurių leidyboje vyrauja dalykinės ir grožinės knygos ir leidžiama nemažai lietuvių autorių knygų, o tų, kurios specializuojasi verstinės literatūros, vaikų literatūros ar mokyklinių vadovėlių srityse, atsisakyta. Taip pasirinkus iš viso kreiptasi į 19 leidyklų, prašant pasidalyti kontaktais tų redaktorių, kurie sutiko dalyvauti tyrime. Be to, žinoma, kad nemažai redaktorių dirba su įvairiomis leidyklomis savarankiškai, informantų ieškota per pažįstamus ir per interviu prašyta nurodyti ar parekomenduoti kolegų. Iš viso interviu paimti iš 21 redaktoriaus, tarp jų 20 moterų ir 1 vyro. Siekiant išlaikyti anonimiškumą straipsnyje nurodomas tik informanto kodas ir amžius, konkrečios leidyklos, kuriose jis ar ji dirba ar dirbo, nenurodomos.

MICHAELIO FOUCAULT DISCIPLINUOJANČIOS IR PIERRE'O BOURDIEU
SIMBOLINĖS GALIOS TEORIJS

Prancūzų istorikas ir teoretikas Michaelis Foucault esmingai modifikavo iki tol vyravusią galios sampratą. Tyrinėdamas tiek savo gyvenimo laikmetį, tiek anks-tyvąją modernybę Vakarų Europoje, jis siekė atlikti „žinojimo archeologiją“ ir aprašyti „galios genealogiją“ (Ritzer 2011: 612), t. y. parodyti, kaip susiformavo moderni santvarka, modernus žinojimas ir moderni galia.

Foucault teigė, kad galia randasi iš daugybės įvairių taškų, kurie egzistuoja ne vertikalėse, bet sudaro tinklą, matricą (1978 [1976]: 92–93). Tokie vienu metu iš daugybės taškų kylantys jėgos santykiai visada yra kitų santykių dalis – žinių, seksualinių santykių, ekonominių procesų (ibid: 94). Anot britų filosofo Marko Philpo (1983: 33–34), tokia galios samprata gali būti interpretuojama ir kaip jėgos santykių rinkinys, ir kaip procesas, per kurį šie santykiai nusistovi arba yra keičiami. Be to, galia nurodo į tam tikrus dėsningumus (angl. *patterns*), kuriuos galima sukurti susiejant tam tikrus šių santykių rinkinius. Galiausiai, galia yra tai, kaip šiais dėsningumais naudojamosi konkrečioje strategijoje.

Foucault kalba apie tris galios tipus: **valdovo** (angl. *sovereign*), **disciplinuojančią galią** ir **biogalią**. Valdovo galia būtų absoliuti monarcho galia pasisavinti pavaldinių turtą, laiką, kūnus ir gyvybes. Ši galios apraiška nedingo, tačiau jos svarba šiandien yra kur kas mažesnė, nes moderniais laikais išsivystė kitos, kurti naujus dalykus galinčios, internalizuojamos galios formos – tai biogalia ir disciplinuojanti galia.

Biogalia siekia kurti gyvybę ir kontroliuoti populiacijas, ji neišvengiamai nukreipta į žmonių kūnus, rūpinimasi jų sveikata, kad šie kuo ilgiau tarnautų, žmonės mažiau sirgtų ir neštų kuo daugiau naudos. Šis galios tipas glaudžiai siejasi su disciplinuojančia galia.

Disciplinuojančią galią Foucault konceptualizuoja pagal iš XVIII amžiaus britų filosofo Jeremy'io Benthamo pasiskolintą *panoptikumo* principą. Panoptikumas būtų kalėjimas, pastatytas taip, kad sargybinis iš vieno taško galėtų stebėti visus savo kameroje esančius kalinius, o šie negalėtų matyti sargybinio. Tai nėra nuolatinis stebėjimas, tačiau kalinio elgesiui reguliuoti pakanka vien stebėjimo galimybės, todėl jis pats pradeda save disciplinuoti. Anot Foucault, modernioje visuomenėje žmogus yra panašiai stebimas ir lyginamas su kitais. Jei jis neatitinka normų, gali būti disciplinuojamas, todėl jis pats save disciplinuoja (Foucault 1995 [1975]).

Tiek nuo biogalios, tiek nuo disciplinuojančios galios neatsiejamas **žinojimas**. Pagal Foucault galios sampratą kova dėl galios vyksta diskurse, tačiau nėra kalbama apie kokius nors galinguosius, kurie stovėtų anapus diskurso ir jį valdytų (Clegg 1997: 151–152). Diskursą, anot Foucault, sudaro ne „dominuojantis“ ir

„dominuojamas“ diskursas, o diskurso elementai, kurie tarpusavyje įvairiai sąveikauja ir kuria žinojimą. Toks žinojimas gali palaikyti ir kurti galią, suteikti jai atramą, bet taip pat gali galią ir griauti (Foucault 1978 [1976]: 100–101).

Taigi Foucault išvelgė ryšį tarp žinojimo ir galios, tačiau neakcentavo individų ir neanalizavo, kokią įtaką vyraujančiam žinojimui turi, nuo ko priklauso atskirų žmonių, jų grupių ar institucijų įtaka. Norint analizuoti konkretesnius galios santykius, kur veikia paskiri žmonės ar jų grupės, pasitelkiama kito prancūzų mąstytojo, sociologo Bourdieu, simbolinės galios teorija.

Kaip ir Foucault, Bourdieu galios santykius suvokė kaip matricą. Tačiau Bourdieu perspektyva yra visai kita nei Foucault, visų pirma dėl to, kad čia kuriamas įrankis sociologiniams tyrimams ir kreipiamas dėmesys į galios santykius tarp agentų.

Pagrindinė Bourdieu sąvoka yra **laukas** (angl. *field*), apibrėžiamas kaip erdvė, kurioje įvairūs agentai (institucijos, individai, grupės) užima tam tikras pozicijas ir dėl jų konkuruoja (Bourdieu 1985 [1984]: 724). Agentų santykiai socialiniame lauke priklauso nuo turimų resursų: svarbu, kiek resursų jie turi apskritai ir kokie tie resursai yra. Šiuos resursus Bourdieu vadina kapitalu ir išskiria tris jo tipus: **ekonominį, kultūrinį** ir **socialinį** (Bourdieu 1986: 248).

Ekonominiu kapitalu laikomas tiesiog materialus turtas. Kultūrinis kapitalas apima ne tik kultūros išmanymą ir išsilavinimą, nes jis gali įgyti ir fizinį pavidalą – t. y. meno ir kultūros vertybes. Šiam tyrimui aktualų **lingvistinį** kapitalą Bourdieu laikė kultūrinio kapitalo dalimi (Bourdieu 1991: 61). Socialinis kapitalas būtų pažintys ir ryšiai su kitais agentais ar institucijomis, jo kiekis priklauso nuo pažinčių ir ryšių tinklo, kurį agentas gali „efektyviai mobilizuoti“ (Bourdieu 1986: 253).

Bourdieu taip pat kalba apie **simbolinį kapitalą**. Jis apima kultūrinį ir socialinį kapitalus. Kaip teigia sociologas Robertas Moore'as (2008), didžiausias skirtumas tarp ekonominio ir simbolinio kapitalo yra jų skirtingas perregimumas: nors simbolinio kapitalo, kaip ir ekonominio, siekiama dėl savanaudiškų paskatų, viešai įprasta deklaruoti, kad kultūriniai ir socialiniai resursai vertingi ne dėl asmeninės naudos, o dėl pačios kultūros ar socialinių ryšių, kad, pavyzdžiui, menas ir mokslas yra reikalingi dėl meno ir mokslo, kad tai savaime yra galutiniai tikslai (Moore 2008: 103–104). Kadangi kultūrinis ir socialinis kapitalas dažnai yra neatpažįstami, jie visuomenėje suvokiami kaip garbė ar prestižas, kuriuos „vėliau lengva konvertuoti į politinę vietinio ar nacionalinio *dėmesio verto žmogaus* (angl. *notable*) poziciją“ (kursyvas orig., Bourdieu 1984 [1979]: 291).

Taigi Bourdieu galios teorijoje kapitalų visuma apsprendžia individo ar institucijos padėtį lauke, o to paties individo padėtys skirtinguose laukuose gali reikšmingai skirtis, priklausomai nuo to, koks kapitalas tame lauke yra labiau vertinamas. Nuo agento turimo legitiminio kapitalo priklauso, kokią galią jis turi kitų agentų

atžvilgiu: mažiausiai tam laukui reikalingo kapitalo turintys agentai paprastai būna subordinuojami, o tie, kurie turi daugiau kapitalo, gali būti tiek subordinuoti dar daugiau kapitalo turinčiųjų, tiek dominuoti mažiau kapitalo turinčiųjų atžvilgiu. Nors, pasak Bourdieu, agentui neįmanoma pakeisti, kokie kapitalai aktualūs konkrečiame lauke, turimą neaktualų kapitalą įmanoma konvertuoti į kitą. Pavyzdžiui, neįmanoma padaryti taip, kad agento turimas ekonominis kapitalas taptų aktuoliu kultūros lauke, tačiau įmanoma paversti ekonominį kapitalą kultūriniu ir tada panaudoti kultūriniame lauke (plg. Bourdieu, Wacquant 1992: 98).

Šiam tyrimui taip pat aktuali Bourdieu *habitus* sąvoka, apibrėžianti polinkių reaguoti į realybę (angl. *dispositions*) sistemą, kylančią iš agento praeities, išsilavinimo ir materialių socialinės klasės, kuriai agentas priklauso, sąlygų (Bourdieu 2013 [1972]: 72).

Su *habitus* ir lauku susijusi ir *doxa* – įsitikinimai apie socialinę bendruomenės struktūrą, kurie tiek išsiskiriant tarp bendruomenės narių, kad atrodo natūralūs, kylantys „iš gamtos“, dėl to nereflektuojami, egzistuojantys beveik sąmonėje (Bourdieu 2013 [1972]: 164). Visgi *doxa* gali būti kvestionuojama, galios subjektai jos elementus gali identifikuoti kaip dirbtinus, nebūtinus laikyti. Toks kvestionavimas vadinamas **heterodoksija**, t. y. agentai gali remtis tik tuo, ką žino, ką yra patyrę. Atsakas į heterodoksiją – galios objektų **ortodoksija**, t. y. *doxos* racionalizavimas, sąmoningas jos susistemimas ir heterodoksijos atmetimas. Nė vienas agentas nenustato, kuris kapitalas ar *habitus* yra legitiminis lauke, tai yra natūraliai istoriškai nusistovėję dalykai (Bourdieu 2013 [1972]: 72).

Kaip pažymi Bourdieu teoriją tyrinėjusi sociologė Cécile Deer, moderniose visuomenėse *doxa* yra **simbolinės galios** pagrindas, mat ji, diktuoama lauko tradicijas, įpročius ir struktūrą, legitimizuoja simbolinę galią (Deer 2008: 121). Simbolinė galia, kaip ir simbolinis kapitalas, taip vadinama dėl to, kad yra klaidingai identifikuojama kaip natūrali tvarka, ji nėra atpažįstama kaip galia (Bourdieu 1991: 170). Simbolinė galia yra priimama ir internalizuojama galios objektų, o neretai ir galios turėtojų (Bourdieu 1991 [1972] 163–164).

Taigi Bourdieu teorijoje matome lauką, panašų į Foucault galios santykių matricą. Abu teoretikai kalba apie modernius, internalizuotus galios santykius, kurių kryptys nuolat kinta, o ne apie galią, paremtą hierarchine struktūra. Tačiau Foucault galia pagrįsta žinojimu, kuris formuojasi diskurse, o Bourdieu – *doxa*, kurios rėmuose diskursas egzistuoja. Kaip istorikas Foucault nagrinėjo istorines institucijų galios, paremtos žinojimu, susiformavimo aplinkybes, o sociologas Bourdieu daugiau dėmesio kreipė į tai, kaip galios santykiai kasdien įtvirtinami įvairiomis, neretai ritualinėmis, praktikomis, kurias atlieka ir patiria agentai. Todėl Bourdieu teorija gali paaiškinti, kokie agentai gali turėti galios formuoti žinojimą ir per tai keisti *doxą*, o Foucault – kaip galia susijusi su žinojimu.

Šiame straipsnyje galia suprantama kaip agentų – institucijų, grupių, individų – įtaka vienu kitiems. Tai, kiek galios ir kieno atžvilgiu jie turi, priklauso nuo lauko, kuriame veikia, turimo kapitalo ir *habitus*. Agentai, turintys pakankamai galios, ja naudojami, kad per diskursą darytų įtaką žinojimui, o kartu ir *doxai*, kurioje veikia. *Doxa* nustato, kurie kapitalai yra vertinami lauke. Dominuojančias pozicijas lauke užimantys agentai rūpinasi, kad jų turimi kapitalai išsaugotų savo statusą. Per pačių generuojamą legitiminį žinojimą šie agentai formuoja idėją, koks *habitus* yra tinkamas tame lauke.

KALBOS STANDARTIZAVIMAS IR GALIA SOCIOLINGVISTINĖJE LITERATŪROJE

Šiame skyriuje iš galios perspektyvos analizuojami kalbos standartizavimo lauko agentai ir jų kapitalo šaltiniai. Tyrimui itin svarbūs yra trys veikalai, kuriuose rašoma apie galią kalbos standartizavimo lauke: Jameso Milroy'aus ir Leslie Milroy „Authority in Language. Investigating Standard English“ (1999 [1985]), Johno Earlo Josepho „Eloquence and Power: The Rise of Language Standards and Standard Languages“ (1987) ir Deborah Cameron „Verbal Hygiene“ (1995). Nors šie autoriai daugiausia kalba apie anglakalbių bendruomenes, jų išvalgos, manytina, galėtų tikti daugumai Vakarų bendruomenių. Analizėje išskiriami veikaluose minimi standartizavimo proceso veikėjai bei jų vaidmenys kuriant ir skleidžiant žinojimą apie tai, kas yra „gera“ kalba.

Pasak Milroy'aus ir Milroy, rašytinės anglų kalbos standartizavimo autoritetais bendruomenė laiko žodynus, gramatikas ir kalbos patarimų knygas (1999 [1985]: 22), už kurių galima numanyti esant autorius kaip ekspertus. Galima teigti, kad būtent jie yra agentai, skleidžiantys žinojimą, kas laikytina „tinkama“ kalba. Autoritetu Milroy'us ir Milroy, taip pat įvardija visuomenės elitą ir mokytojus, tačiau šios grupės nelaikomos žinojimo kūrėjais, o veikia skleidėjais (Milroy, Milroy 1999 [1985]: 50). Svarbų vaidmenį, teigiama, atlieka rašytojai bei žurnalistai. Anot Milroy ir Milroy, Jie kovoja su žodžių reikšmės pokyčiais ir yra linkę palaikyti kalbos standartizavimo ideologiją viešajame diskurse (Milroy, Milroy 1999 [1985]: 31–35). Vadinasi, rašytojai ir žurnalistai galėtų būti laikomi galią turinčiais, tačiau žinojimo nekuriančiais agentais, labiau veikiančiais kaip jau sukurto ortodoksinio žinojimo skleidėjai. Prie galios neturinčių teoretikai priskiria mokinius ir žemesnių socialinių klasių atstovus; dėl savo kalbos jie esą susiduria su diskriminacija – pradžiai išlaiko egzaminus (Milroy, Milroy 1999 [1985]: 144) ir sunkiau randa gerą darbą (Milroy, Milroy 1999 [1985]: 151).

Kitas kalbos standartizavimą iš galios perspektyvos tyrinėjęs sociolingvistas Josephas kalbos standartizavimo lauke išskyrė daugiau agentų. Kalbėdamas apie kalbos standartizavimo proceso istoriją, jis nurodo konkuruojančius kalbos plėtojimo (angl. *elaboration*) ir kontrolės (angl. *control*) procesus (Joseph 1987: 93). Standartizavimas esą prasideda nuo kalbos plėtojimo – pasirinkto dialekto papildymo struktūriniais ir leksiniais elementais, kurių, plėtotojų manymu, funkcionuoti kaip standartinei kalbai (Joseph 1987: 93), kad jis galėtų būti vartojamas kalbant, pavyzdžiui, apie mokslą ir meną. Josephas įvardija plėtotojus kaip „kultūrinio avangardo“ atstovus – žmones, kurie su kitomis kultūromis susiduria pirmieji, taigi galima suprasti, kad tai dažniausiai bus didesnę simbolinę kapitalą turintys agentai.

Istoriškai plėtojimo procesu istoriškai siekiama kalbos formų įvairovės, o kontrolė tam priešinasi, jos tikslas – kuo daugiau vienodumo. Kaip kontrolieriai čia pirmiausia įvardijami kalbos akademijų nariai, kalbos patarimų autoriai, taip pat švietėjai, rašytojai, valstybinių kalbos (planavimo) komisijų nariai ir įvairių ministerijų kalboms skirtų departamentų darbuotojai, žodynų sudarinėtojai bei redaktoriai. Pastariesiems Josephas skiria ypatingą vaidmenį, mat jie pirmieji susiduria su redaguojamų autorių pavartotomis kalbos naujovėmis ir sprendžia, ar jas palikti, ar siūlyti taisyti. Pasak Josepho, redaktoriai yra linkę nebūti griežti naujų kalbos variantų atžvilgiu (leidyklos nemėgsta griežtų redaktorių), jų netaiso ir taip prisideda prie naujų variantų priėmimo kalbinėje bendruomenėje (Joseph 1987: 114–115). Taigi galima sakyti, kad redaktoriai, nors ir remiasi įvairiais kalbos patarimais, žinojimo šaltiniais, ir tą žinojimą skleidžia, savo sprendimais taip pat prisideda ir prie žinojimo kūrimo, kaip ir kiti aukščiau išvardyti kontrolieriai.

Kalbos kontrolieriais, teigiama, gali būti ir kiti visuomenėje gerbiami žmonės, kurie, susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, prisideda prie standartinės atmainos sklaidos (Joseph 1987: 113–114). Vis dėlto, remiantis Josepho kalbos standartizavimo proceso veikėjų aprašymu, pagrindiniai žinojimo skleidėjai (bet ne kūrėjai) kalbos standartizavimo lauke yra mokytojai, nes jie turi galią tai skleisti mokiniams. Remiantis Joseph'u (panašiai kaip Milroy'aus ir Milroy atveju), agentais, turinčiais daugiau galios, galima įvardyti tuos, kurie disponuoja kultūriniu, ypač lingvistiniu, kapitalu.

Apie redaktorių vaidmenį rašo ir preskriptyvizmo teoretikė Deborah Cameron. Veikale „Verbal Hygiene“ (1995) ji analizuoja leidyklą kaip kalbos „švarinimo“ institucijų darbą. Jos tirtas atvejis – tai informaciniai ir dalykiniai leidiniai, kuriuos redaguoti laikinai samdomi redaktoriai. Kad būtų užtikrintas redagavimo vienodumas, leidykla nurodo, kokiais kriterijais, kokiais kalbos ir stiliaus patarimų veikalais, dažnai parengtais leidyklos darbuotojų, turėtų vadovautis redaktoriai (Cameron 1995: 35–37). Cameron, priešingai nei Josephas, apie redaktorius nekalba kaip apie žinojimo kūrėjus, tik kaip skleidėjus. Prie žinojimą kuriančių agentų šiuo

atveju galima priskirti leidyklas, parengiančias savo kalbos patarimus, ir kitų kalbos patarimų ar žodynų sudarinėtojus. Žodynus Cameron aprašo kaip instituciją, kurios autoritetas kyla iš tradicijos ir turimo „nacionalinio monumento“ statuso (Cameron 1995: 49), kitaip tariant, simbolinio kapitalo, paremto galios lauke galiojančia *doxa*.

Žurnalistų ir mokytojų vaidmenį galios lauke, remiantis Cameron, galima interpretuoti panašiai kaip ir Milroy'us ir Milroy. Žurnalistai esą vadovaujasi nurodytais kalbos patarimais, kurie gali būti sudaryti tiek kokio nors išorinio autoriteto, tiek institucijos vyriausiojo redaktorius. Kaip ir leidyklos, periodiniai leidiniai gali kurti savus normų rinkinius ir jais konkuruoti (Cameron 1995: 45–47). Taigi žurnalistai irgi veikia kaip tam tikro žinojimo, kas yra gera kalba, skleidėjai, bet ne kūrėjai, nebent prisideda prie kalbos standartizavimo lauko *doxos* palaikymo (ar heterodoksijos įvedimo) nušviesdami visuomenėje vykstančius debatus apie kalbą (Cameron 1995: 83–89). Apibūdindama anglų kalbos mokytojų vaidmenį Cameron pastebi: nors pirmiausia jie yra žinojimo skleidėjai, bet turėdami tam tikrą kultūrinį-lingvistinį kapitalą gali dalyvauti viešajame diskurse ir taip prisidėti kuriant heterodoksinį ar ortodoksinį žinojimą (Cameron 1995: 79–95).

Cameron mini ir daugiau kalbos lauko veikėjų, kuriuos galima priskirti prie žinojimą kuriančiųjų, nors tai yra šalutinis jų veiklos rezultatas. Tai būtų politiniai aktyvistai, siekiantys keisti leksiką politinio korektiškumo tikslais (ibid: 119), taip pat įvairių pagalbos sau (angl. *self-help*) veikalų autoriai. Tokios knygos, anot Cameron, paprastai skiriamos moterims ir duoda patarimų, kaip siekti sėkmės karjereje ar meilėje. Patarimai kaip kalbėti yra svarbi šio žanro dalis (Cameron 1995: 166–211).

Taigi, remiantis kalbos standartizavimo teoretikais, šiame lauke galima išskirti tokius agentus:

- visada turintys galią kitų agentų atžvilgiu: norminimo veikalų, žodynų, kalbos patarimų autoriai, švietėjai, rašytojai, kalbos biurokratai. Šie agentai turi ne tik kultūrinį kapitalą, bet ir specifinę jo atmainą – lingvistinį kapitalą.
- subordinuojami, tačiau turintys galią kitų agentų atžvilgiu: žurnalistai, mokytojai ir redaktoriai. Šie agentai nėra žinojimo kūrėjai, bet jį skleidžia, mat turi reikiamą kultūrinį (ar ir lingvistinį) kapitalą.
- niekada neturintys galios – mokiniai ir žemesnių socialinių klasių atstovai. Jie neturi galios nei kurti žinojimą, nei jį skleisti ir dėl galiojančios *doxos*, kad yra viena teisinga kalba, gali susidurti su diskriminacija.

Nors aptartieji tyrėjai kaip galios turėtojus išskiria agentus, kurie pirmiausia turi kultūrinio ir lingvistinio kapitalo, iš Cameron matyti, kad kalbos standartizavimo laukas kartais persidengia su kitais, pavyzdžiui, darbo santykių lauku. Tuomet galios įgyja tie agentai, kurie neturi kalbos standartizavimo lauke aktualaus

simbolinio kapitalo, tačiau turi ekonominį kapitalą. Pavyzdžiui, leidyklos vadovas gali nurodyti, kuriais kalbos patarimų veikalais remtis leidyklos redaktoriams, nes šie yra jo pavaldiniai. Dėl šios priežasties galbūt skiriasi Cameron ir Josepho aprašomi redaktoriaus vaidmenys. Cameron tirti redaktoriai buvo laikini didelės leidyklos darbuotojai, priklausomi nuo darbdavio dėl jo turimo ekonominio kapitalo. Josephas kalba apie profesionalą, kuris dirba savarankiškai ir turi daugiau sprendimų priėmimo laisvės, todėl gali tapti žinojimo kūrėju.

GALIOS SANTYKIAI LIETUVIŠKAME KALBOS STANDARTIZAVIMO LAUKE: REDAKTORIŲ STATUSAS

Šiame skyriuje pristatoma atvejo analizė yra didesnio šiuo metu atliekamo lietuvių kalbos redagavimo idėjų ir praktikų tyrimo dalis: tiriama kalbos standartizavimo ir redagavimo diskursai, kalbos redagavimo praktikos, apklausiami rašytojai, autoriai ir redaktoriai. Toliau bus aptariama medžiaga, surinkta imant pusiau struktūruotus interviu su redaktoriais. Dauguma interviu vyko žodžiu, o 7 (iš 21 apklaustų informantų) pageidavo atsakyti į klausimus raštu. Dėl kai kurių atsakymų raštu buvo papildomai pasitikslinta, kad tyrimo medžiaga būtų kuo informatyvesnė ir ją būtų galima kuo tiksliau interpretuoti. Vidutinė interviu trukmė – apie 40 minučių.

Iš viso klausimyną sudarė 10 klausimų. Šiame skyriuje analizuojami informantų atsakymai į šiuos du klausimus:

1. Kokių problemų, iššūkių kyla redaguojant tekstų kalbą? Jei kartais nežinote, ar redaguoti ir kaip redaguoti, kur ieškote informacijos ir patarimo?
2. Koks buvo ir koks yra rašytojo ir kalbos redaktoriaus santykis, kaip jie bendradarbiauja, kas priima galutinius sprendimus? Ar jums yra buvę atvejų, kai autorius nesutiko su jūsų taisyku? Kaip šis ginčas buvo sprendžiamas? Kieno sprendimas buvo galutinis?

Užduodant klausimus norėta išgauti redaktorių požiūrį į galios santykį su kitais kalbos lauko agentais (redaguojamais autoriais, kalbos normintojais) ir kuo remiasi jų žinojimas, kokie jų *habitus* ir kokią *doxa* jie patiria.

Iš interviu matyti, kad redaktoriai paprastai tiesiogiai dirba su redaguojamų tekstų autoriais. Kokie galios santykiai tarp redaktoriaus ir autoriaus formuojasi tuomet, kai redaktorius aptinka kalbos variantą, kuris yra naujas arba neatitinka nustatytų lietuvių kalbos taisyklių? Kalbėdami apie tai, kaip jie nusprendžia, ar taisyti autoriaus kalbą, redaktoriai dažniausiai teigėdavo, kad jie priima galutinį sprendimą, kiek ir kaip taisyti kalbą. Kilus nesutarimui, klausimas gali būti sprendžiamas

įvairiai, bet paprastai bandoma ne nusileisti autoriui, o įtikinti savo teisumu arba ieškoti kompromiso:

- 1) Galutinį sprendimą priimu aš – nebent leidinio autorius kategoriškai nesutinka, tuomet ieškome kompromiso. Bet tokių atvejų būna itin mažai.¹ (Redaktorė 19, 46 m., raštu).

Iš citatos matyti, kad redaktoriaus galia taisyti tekstą kvestionuojama retai, o kilus nesutarimų, ieškoma kompromiso, bet autoriaus pavartota kalbos forma nepriimama. Galima teigti, kad autoriai linkę redaktorių laikyti ekspertu ir priima jo siūlymus nesiginčydamai. Net ir suabejojęs redaktoriaus žinojimu autorius dažnai vis tiek lieka „neteisus“ ir turi eiti į kompromisą su šioje situacijoje daugiau galios turinčiu agentu. Savo galią redaktorius, manytina, kildina iš lingvistinio kapitalo, tačiau ar visada autoriaus ir redaktoriaus galios skirtumą galima paaiškinti skirtingu lingvistiniu kapitalu? (2) pavyzdyje matome kiek detalesnį paaiškinimą, kaip vyksta autoriaus įtikinėjimas jam nesutikus su taisymu:

- 2) Autoriui, jeigu nenori sutikti, paaiškinama, primenama taisyklė, pateikiami pavyzdžiai, kad suvoktų, kas ne taip, pasakoma, kad jeigu nėra būtino reikalo, neverta aukoti taisyklingumo, – ir jis galiausiai įtikinamas. Jeigu autorius įtikina, kad to „netaisyklingumo“ tikrai reikia, jis stilistiškai pateisinamas – tuomet autoriaus valia, o šiaip galutinį sprendimą priima redaktorius. Na, dar vienas iš variantų – paaiškinimas, kad tokia leidyklos politika. Nepamenu, kad su kuo nors nebūtų pavykę susitarti. Bent man. (Redaktorė 16, 55 m., raštu)

Kaip matome, redaktorių lingvistinis kapitalas suprantamas kaip „kalbos taisyklių“ išmanymas. Redaktorė 16 netiesiogiai užsimena apie kalbos taisyklių autorius – kalbos normintojus, nes akivaizdžiai turi galvoje kalbos norminimo institucijos taisykles ir pavyzdžius. Vadinasi, jos pačios lingvistinis kapitalas yra paremtas ne jos turimu, bet kalbos normintojų sukurtu žinojimu, o ji pati redaguodama veikia kaip tą žinojimą skleidžiantis agentas. Ši informantė taip pat nurodo į leidyklą kaip į ekonominiu kapitalu besiremiantį galios agentą. Tokioje situacijoje ne leidyklos žinojimas apie „gerą kalbą“, bet ekonominis leidyklos kapitalas yra aktualiausias, nes nesutikdamas su „leidyklos politika“ autorius rizikuoja likti be pajamų. Vadinasi, autorius gali būti subordinuojamas dėl to, kad redaktorius turi daugiau lingvistinio kapitalo ar atstovauja leidyklai, turinčiai daugiau ekonominio kapitalo. Leidykla savo ruožtu dėl galiojančios *doxos*, kokia kalba yra „gera“, yra suinteresuota, kad jos leidžiamos knygos atitiktų normintojų taisykles. Vis dėlto Redaktorė 16, kaip ir didelė dalis kitų informantų, ypač tų, kurie kalbėjo apie

¹ Žodinio interviu kalba užrašoma naudojant standartinę skyrybą skaitytojo patogumui. Interviu raštu kalba pateikiama neredaguota.

grožinių tekstų redagavimą, užsimena apie vieną išlygą, taikomą, kai tenka spręsti nesutarimą su autoriumi – „autoriaus raiškos“ ar „stiliaus“ argumentą, legitimizuojantį autoriaus žinojimą apie kalbą. Jis naudojamas vertinant grožinę literatūrą ir esant konfliktui tarp autoriaus vartojamų normų ir kalbos normintojų nustatytų taisyklių. Tiesa, jei redaktoriui autoriaus stilistinė intencija neakivaizdi, poreikį „klysti“ (nukrypti nuo nustatytų normų) esą turi įrodyti autorius, remdamasis savo turimais kapitalais. Kokie jie yra?

Iš interviu aiškėja, kad redaktoriams tokiais atvejais svarbi autoriaus patirtis:

- 3) Be abejonų taisau klaidas pagal tą [Didįjį kalbos klaidų] sąrašą nepatyrusių rašytojų tekstuose. Tačiau su žmonėmis, rašančiais dvidešimt, trisdešimt ir daugiau metų, elgiuosi atsargiau. Nes jie gali man įrodyti, kuo sutvėrimas skiriasi nuo kūrinio. (Redaktorė 10, 57 m., raštu)

Matyti, kad patyrę autoriai vertinami kaip turintys pakankamai kultūrinio kapitalo, kad galėtų ginčytis su redaktoriais. Šios informantės nuomone, jų kapitalas kyla iš rašymo patirties, tad jie gali būti laikomi kalbos ekspertais, žinojimo kūrėjais. Taigi tam tikrais atvejais žinojimo kūrėju gali tapti ir rašytojas, o redaktorius, leidžiantis autoriui palikti savo kalbos formą, tada skleidžia ne kalbos normintojų, o autoriaus žinojimą.

Vis dėlto redaktorių, teigusių, kad autorius yra teisingas tarp informantų buvo mažuma. Iš interviu matyti, kad redaktorių *habitus*, susidūrus su kalbos normintojų draudžiamu variantu autoriaus tekste, yra jį taisyti. Autoriams paprastai daromas spaudimas sutikti su redaktorių siūlymais ar bent jau prieiti prie kompromiso. Tam, kaip jau minėta, pasitelkiamas didesnis nei redaktoriaus autoritetas, dažniausiai – Lietuvių kalbos komisija ir jos specialistų konsultacijos:

- 4) Dažniausiai vadovaudavomės VLKK <...> darbuotojų kaip ir rekomendacijomis. <...> Kaip ir argumentas autoriams tiesiog vat parodyti, <...> nes nu kartais kartais ir šito reikėdavo. Tiesiog mums pačioms kaip ir aišku būdavo <...>, kaip reikia taisyti, bet autorius kadangi nesutinka, tai <...> autoritetingo žmogaus, specialisto atsakymas būdavo kaip įrodymas, kad vis tik tai reikia taisyti. (Redaktorė 12, 50 m.)

Iš interviu pateikiamų situacijų matyti, jog nei autoriai, nei patys redaktoriai nelaiko savęs pakankamai lingvistinio kapitalo turinčiais agentais, tokiais laikomi tik Valstybinės lietuvių kalbos inspekcijos (toliau – VLKK) darbuotojai. Išsiskyrus redaktoriaus ir autoriaus nuomonei, VLKK būna vienintelis žinojimo arbitras ir, kaip atskleidžia žemiau pateiktas pavyzdys, net jei VLKK konsultaciją redaktorė laiko klaidinga, pati nesijaučia galinti su ja ginčytis:

- 5) Buvo tokia situacija, kur aš žinau, kad žmogus, kuris rašė, nu, netaisyklinga ta forma yra pagal visą kontekstą, nors galima ir taip rašyti, bet pagal tą kontekstą reikėjo kito linksnio. Bet aš dėl viso pikto dar parašiau į komisiją ir paklausiau, kaip yra tokiu

atveju, ir aš gavau atsakymą, kad galimas ir toks atvejis, ir toks atvejis. Nu gerai, aš tą atsakymą turiu, bet ta autorė, jinai irgi parašė ir jai atsakė kitaip, toj pačioj situacijoj atsakė, kad taip, jinai teisi, kad reikia taip. Nu po to, kai aš jau jai pasakiau, kad reikia ten tas formas taisyti, <...> atsako „aš irgi parašiau. Man atsakė, kad aš esu teisi“. Ir vat, ką? Suprantat, jinai nepateikė viso konteksto <...> aš nežinau, kaip jinai ten paklausė, <...> bet aš suprantu, kad jinai gavo neteisingą atsakymą, ir ką man vat pavyzdžiui tokiu atveju daryt? Sakau „gerai, jeigu jum komisija pasakė, kad jūs teisi, aš paliksiu“, nors tai buvo visiškai neteisingas variantas <...> Nes va tokiu atveju, žinokit, aš tada jau nebenoriu ginčytis, nebeturiu jokių argumentų ginčytis. (Redaktorė 18, 50 m.)

Pacituotas atvejis aiškiai rodo, kad lietuviškame kalbos standartizavimo lauke esama aukštesnio arbitro nei autoriai ar redaktoriai. Vienintelis galimas argumentas susiklosčius tokiai situacijai buvo kalbos normintojų taisyklės. Panašu, kad redaktoriai Lietuvoje nesijaučia turintys reikiamo simbolinio kapitalo, jie negali nei kurti savo žinojimo, kokia kalba yra „gera“, nei ginčytis su VLKK, net kai VLKK neva neteisingai išaiškina savo pačios sprendimus. Vadinasi, VLKK turimas galios monopolis kalbos lauke yra toks absoliutus, kad kiti kalbos profesionalai, redaktoriai (ar autoriai), nedrįsta jam priešintis ir būtent šios institucijos konsultacijos, žinojimas, pasitelkiamas abiejų pusių kovojant dėl teksto galutinio pavidalo (autoriaus pageidaujamo teksto autentiškumo ar redaktoriaus siekiamo atitikimo normoms).

Įdomu, kad interviu su redaktoriais pasitaikė ir pavienių bandymų kvestionuoti *doxa*. Toks atvejis matyti žemiau pateiktame (6) interviu fragmente:

- (6) Labai dažnai kirba – nu o kodėl taip negalima? <...> Nes kalbininkai nusprendė, kad taip negalima. Kodėl taip negalima, jeigu visi taip sako? Tą pačią bendratį po „kad“. Jeigu aš knygoj taip palikčiau, tai turbūt manęs kaip redaktorės niekas daugiau ir nebesamdytų, bet iš tikrųjų tai čia jau kita tema ir teorinė diskusija apie tas kalbos normas ir jų pagrįstumą. (Redaktorė 5, 57 m.)

Čia informantė teigia, kad paklūsta kalbos normintojų sprendimams, bet kartu abejoja nusistovėjusiais galios santykiais, kai sprendžia „kalbininkai“, o ne bendruomenė. Kita vertus, taip pat matyti, kad pati diskusija apie kalbos normas ir jų pagrįstumą redaktorei yra „teorinė“, ją esą reikėtų palikti žinojimo kūrėjams, turintiems tam reikalingą lingvistinį kapitalą. Kas būtų tie potencialūs naujo žinojimo (teorinės diskusijos) dalyviai, ji eksplicitiškai neformuluoja, tačiau galima įtarti, kad tai galėtų būti kalbininkai. Manytina, kad informantės hiperbolizuotą teiginį, kad nepataisius bendraties po „kad“ jos niekas nebesamdytų, galima interpretuoti kaip jos pačios nuostatą, kad geri redaktoriai tokius variantus taiso. Taigi Redaktorė 5, nors ir nesutinka su žinojimu, jį taiko ir paklūsta jo sukurtai galiai, nes laiko tai svarbia gero redaktoriaus savybe, o pati nesijaučia turinti pakankamai lingvistinio kapitalo, kad žinojimą keistų.

Grįžtant prie redaktoriaus ir autoriaus galios santykių, interviu duomenys atskleidė, kad galios poziciją redaktoriai stengiasi išlaikyti savo pusėje. Nors informantės teigia, kad autorius gali nesutikti su jų siūlomu taisymu, matyti, kad dažnai pasitelkiamos įvairios strategijos perkalbėti autorių. Galiai išlaikyti redaktoriai dažniausiai pasitelkia kalbos normintojų sukurtą žinojimą, tačiau kaip leidyklos atstovai jie taip pat gali bandyti paveikti autorius pasinaudodami jų institucijos turimu ekonominiu kapitalu.

Per interviu redaktorių taip pat buvo prašoma duoti pavyzdžių, kur jie ieško pagalbos ar patarimo tais atvejais, kai nežino, ar ir kaip redaguoti kalbą. Agentai, kuriuos redaktoriai įvardijo, iš esmės sutapo su straipsnio pradžioje aptartais kitose bendruomenėse identifikuojamais galios lauko veikėjais. Lietuvių redaktorės teigė, kad jų srities žinojimas ateina iš kalbos patarimų leidinių, kitų kalbos normintojų konsultacijų ir žodynų. Vis dėlto lietuviški interviu išryškino esminį skirtumą palyginti su Vakarų Europos tradicija. Lietuvoje žinojimas į šiuos šaltinius iš esmės patenka iš vienos – kalbos normintojų – „institucijos“. Kaip pastebi kiti galią lietuvių kalbos standartizavimo lauke aptariantys tyrėjai, kalbos normintojai Lietuvoje kontroliuoja visus lingvistinio kapitalo, žinojimo šaltinius (žodynus, kalbos patarimų leidinius, kalbos konsultacijas, mokyklinius egzaminus ir kt.), kitaip tariant, yra vieninteliai žinojimą kuriantys agentai ir toks jų statusas įtvirtintas įstatymu (Vaičekauskienė 2016: 253–256, 292). Tai, kad Lietuvoje tik kalbininkai gali formuoti žinojimą apie kalbos norminimą, nustatyti, kokia kalba yra „gera“ ir „teisinga“, skiria Lietuvą nuo daugumos Vakarų Europos šalių, kur tokią galią turi ne tik lingvistinį išsilavinimą turintys agentai, bet ir kiti kultūrinio elito nariai (Keršytė 2016: 66–68). Kitaip tariant, jei, remiantis anksčiau pristatyta analize, užsienyje dėl galios grumiasi skirtingi agentai, kuriantys skirtingus, tarpusavyje konkuruojančius kalbos patarimų leidinius, žodynus ir kt. žinojimo šaltinius, tai Lietuvoje žinojimo šaltinis yra vienas – Lietuvių kalbos komisija.

Interviu su redaktoriais taip pat parodė, kad redaktorių profesionalumas darbavimų (o ir jų pačių) pirmiausia vertinamas pagal tai, ar redaktorius paklūsta kalbos normintojų galiai ir internalizuoja jų kuriamą žinojimą.

Kaip matyti iš sociolingvistų veikalų analizės, galios santykius kalbos standartizavimo lauke lemia kultūrinis, ypač lingvistinis kapitalas, tačiau pats laukas yra dinamiškas, dalis jo agentų gali būti tiek galios turėtojai, tiek subordinamieji, priklausomai nuo konkrečios situacijos. Tačiau remiantis lietuvių redaktorių interviu analize galima teigti, jog lietuvių kalbos lauke galiojanti *doxa* yra ta, kad žinojimą kuriantys agentai tegali būti kalbininkai preskriptyvistai, dirbantys tam tikslui skirtose institucijose, vadinasi, turintys ne tik lingvistinį, bet ir socialinį kapitalą ir dėl to galintys subordinuoti visus kitus agentus. Kaip ir kitur redaktoriai yra ne žinojimo kūrėjai, o skleidėjai, tačiau žinojimas čia, panašu, ateina iš vieno šaltinio,

o pats laukas yra statiškesnis. Tai reiškia, kad net autoriams yra sunku šiai galiai pasipriešinti ir tuo jų padėtis lietuviškajame kalbos standartizavimo lauke, tikėtina, skiriasi nuo jų užsieniečių kolegų.

IŠVADOS

Lingvistinių veikalų apie kalbos standartizavimą analizė padėjo įvardyti konkrečius kalbos lauko agentus ir jų galios santykius kalbos standartizavimo lauke. Matyti, kad daugiausia galios priskiriama tam tikriems lingvistinį kapitalą turintiems agentams (norminimo veikalų, žodynų, kalbos patarimų leidinių autoriams, švietėjams, rašytojams, kalbos biurokratams ir, tam tikrais atvejais, redaktoriams) – būtent jie kuria žinojimą šiame lauke. Kitą kultūrinį kapitalą turintys agentai ir kai kurie lingvistinį kapitalą turintys agentai (žurnalistai, redaktoriai, mokytojai, kultūrinis elitas) laikomi žinojimo skleidėjais, subordinuojamais lingvistinio kapitalo turėtojų, bet turinčiais galią disciplinuoti mažiau kapitalo turinčius ar išvis jo neturinčius agentus, o tam tikrose situacijose, kaip kad redaktorių atveju – ir daugiau lingvistinio kapitalo turinčius agentus.

Iš interviu su lietuvių kalbos redaktoriais matyti, kad situacija lietuviškame kalbos standartizavimo lauke, bent jau rašytojų ir redaktorių atveju, yra kiek kitokia. Kaip ir kitur, kalbos normintojai turi daugiausia galios, jie formuoja ir skleidžia žinojimą, bet kitose bendruomenėse ne mažesnę galią gali turėti ir rašytojai. Mano tyrimas rodo, kad redaktoriai autorių, ypač nepatyrusių, nelaiko didelį kultūrinį ir lingvistinį kapitalo turinčiais agentais: jiems aiškinamos taisyklės ir įrodinėjama, kad kiti kalbos variantai yra geresni nei jų, arba gali būti leidžiama vartoti „klaidingą“ variantą, tačiau autorių kalbos išmanymas nepriimamas kaip legitiminis. Kai kurie patyrę rašytojai gali būti matomi kaip turintys pakankamai simbolinio kapitalo, atsinešto iš literatūrinio ar kultūrinio lauko, kad galėtų at mesti redaktoriaus žinojimą, tačiau jiems taip pat tenka įrodyti savo pasirinkimą. Nuo lingvistinio žinojimo kūrimo jie at ribojami per „autoriaus stiliaus“ argumentą kaip išimtį, kai konkretaus žodžio ar kalbos formos atveju leidžiama nukrypti nuo „taisyklingos“ kalbos. Patys redaktoriai, nors dažniausiai turi galią redaguojamų autorių atžvilgiu, yra veikiami kalbos normintojų per žinojimo šaltinių monopoliją ir neprisideda prie žinojimo kūrimo. Taigi lietuviškame kalbos standartizavimo lauke vien priklausymo kultūriniam elitui ir net lingvistinio kapitalo nepakanka galios pozicijai užtikrinti. Kad agentas galėtų kurti žinojimą, reikia turėti ne šiaip lingvistinį kapitalą, o filologinį išsilavinimą, dažnai – daktaro laipsnį, ir priklausyti įstatymu pripažintai kalbininkų institucijai.

LITERATŪRA

- Bourdieu, Pierre. *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge: Harvard University Press, 1984 [1979].
- Bourdieu, Pierre. The Social Space and the Genesis of Groups. *Theory and Society*, 14(6), 1985 [1984], 723–744. Prieiga internete <<http://www.jstor.org/stable/657373>>.
- Bourdieu, Pierre. The Forms of Capital. In *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Ed. J. Richardson. Westport, CT: Greenwood, 1986 [1983], 241–258.
- Bourdieu, Pierre. *Homo Academicus*. Stanford: Stanford University Press, 1988.
- Bourdieu, Pierre. *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press, 1991.
- Bourdieu, Pierre. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013 [1972].
- Bourdieu, Pierre, ir Loïc J. D. Wacquant. *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity Press, 1992.
- Cameron, Deborah. *Verbal Hygiene*. London: Routledge, 1995.
- Clegg, Stewart R. *Frameworks of Power*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, 1997.
- Curzan, Anne. *Fixing English: Prescriptivism and Language History*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- Deer, Cécile. Doxa. In *Pierre Bourdieu: Key concepts*. Ed. Michael Grenfell. London: Acumen, 2008, 119–130.
- Foucault, Michael. *Discipline and Punish. The Birth of the Prison*. Transl. Alan Sheridan. New York: Vintage, 1995 [1975].
- Foucault, Michael. *The History of Sexuality. Volume I: An Introduction*. Transl. Robert Hurley. New York: Pantheon Books, 1978 [1976].
- Foucault, Michael. The Subject and Power. *Critical Inquiry*, 8(4), 1982, 777–795.
- Girčienė, Jurgita. Redaktorių nuostatos: demokratijos poreikis. *Lituanistica*, 65(2), 2020, 113–123.
- Inglis, Tom. Foucault, Bourdieu and the Field of Irish Sexuality. *Irish Journal of Sociology*, 7(1), 1997, 5–28.
- Joseph, John Earl. *Eloquence and Power: The Rise of Language Standards and Standard Languages*. London: Frances Pinter (Publishers), 1987.
- Keršytė, Nijolė. Kalba – disciplinarinės galios ir žinojimo taikyns. In *Lietuvių kalbos ideologija. Norminimo idėjų ir galios istorija*. Red. Loreta Vaicekauskienė, Nerijus Šepetys. Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, 2016, 245–310.
- Vaicekauskienė, Nerijus Šepetys. Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, 2016, 51–111.
- Hartse, Joael Heng, ir Ryuko Kubota. Pluralizing English? Variation in high-stakes academic texts and challenges of copyediting. *Journal of Second Language Writing* 24, 2014, 71–82.
- Markevičienė, Rita, ir Laima Tamulygienė, (2018). Lietuvos spaudos statistika 2017. Prieiga internete <<https://www.lnb.lt/media/public/leidiniai/elektroniniai/lietuvos-spaudos-statistika/statistika2017.pdf>>.
- Markevičienė, Rita, ir Laima Tamulygienė, (2019). Lietuvos spaudos statistika 2018. Prieiga internete <<https://www.lnb.lt/media/public/leidiniai/elektroniniai/lietuvos-spaudos-statistika/statistika2018.pdf>>.
- Maton, Karl. Habitus. In *Pierre Bourdieu: Key concepts*. Ed. Michael Grenfell. London: Acumen, 2008, 49–66.
- Moore, Robert. Capital. In *Pierre Bourdieu: Key concepts*. Ed. Michael Grenfell. London: Acumen, 2008, 101–117.
- Milroy, James, ir Leslie Milroy. *Authority in Language*. London, New York: Routledge, 1999 [1987].
- Philp, Mark. Foucault on Power: A Problem in Radical Translation? *Political Theory*, 11(1), 1983, 29–52.
- Riley, Philip. *Language, culture and identity*. London, New York: Continuum, 2007.
- Ritzer, George. *Sociological Theory*. New York: McGraw-Hill, 2011.
- Rojo, Luisa Martin. Language and Power. In *The Oxford Handbook of Language and Society*. Eds. Ofelia Garcia, Nelson Flores, and Massimiliano Spotti. New York: Oxford University Press, 2017, 77–102.
- Schlosser, Jennifer A. Bourdieu and Foucault: A Conceptual Integration Toward an Empirical Sociology of Prisons. *Critical Criminology* 21, 2013, 31–46.
- Thompson, John B. Preface. In Bourdieu, Pierre. *Language and Symbolic Power*. vii–ix. Cambridge: Polity Press, 1991.
- Vaicekauskienė, Loreta. Dabartinės lietuvių kalbos inžinerijos karkasas. In *Lietuvių kalbos ideologija. Norminimo idėjų ir galios istorija*. Red. Loreta Vaicekauskienė, Nerijus Šepetys. Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, 2016, 245–310.

Eglė Jankauskaitė

LANGUAGE AND POWER.

COPY EDITORS AS AGENTS IN THE FIELD OF LANGUAGE STANDARDIZATION

SUMMARY. This paper aims to investigate how power relationships operate in the language standardization field. To do this, a theoretical framework based on Michael Foucault's and Pierre Bourdieu's theories of power is applied to determine what power relationships are evident in the works on standardization abroad (as opposed to Lithuania) and the same framework is used to analyze qualitative interviews with Lithuanian copy editors in order to find out what position they occupy in the Lithuanian field of language standardization.

It appears that whereas both higher education in general and specific linguistic expertise are required to gain power in the language standardization fields of the English-speaking countries, in Lithuania it is specifically the linguistic education and belonging to the state language committee that gives access to the power to generate knowledge and thus standardize language.

KEYWORDS: power, Foucault, Bourdieu, language standardization, copy editor's role, copy editing.